

Botanisera bland ängssvampar och orkidéer på Sotaliden

På Billingens kalkrika västsluttning finns det artrika ängsmarker. Här kan du få se sällsyntheter som berberissnyltrot, stor ögontröst och den ovanliga svampen stjälskröksvamp. Lokalen Sotaliden är väl värd ett besök från tidig vår till sen höst.

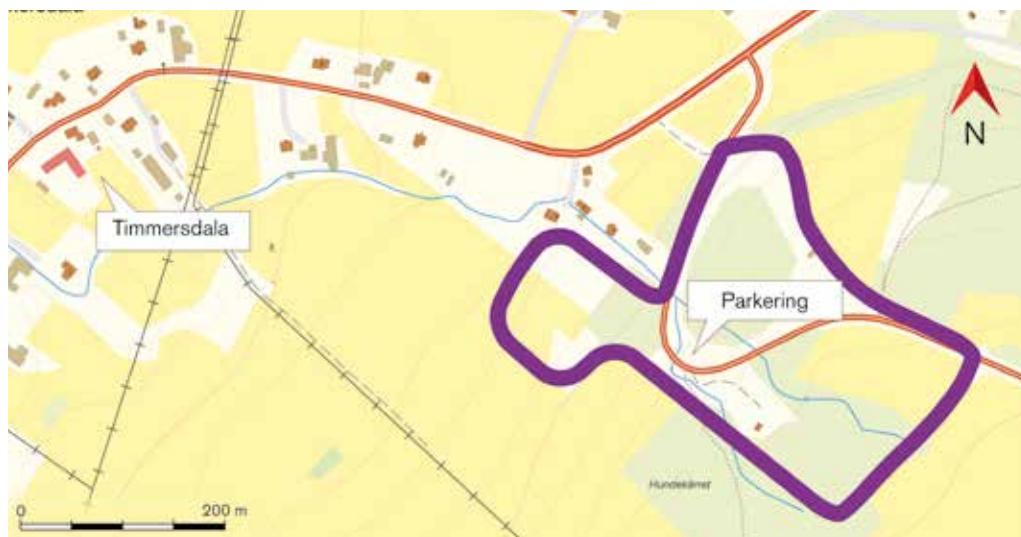
KURT-ANDERS JOHANSSON

Vid Sotaliden finns ett av berget Billingens värdefullaste botaniska områden. I det ungefär två hektar stora oskyddade området finns en mycket rik flora med många kalkgynnade växter. Området är väl värt ett besök för botanister från tidig vår till sen höst.

För några år sedan gjordes ett fynd av den mycket sällsynta berberissnyltroten

Orobanche lucorum här. Nu finns det inte mindre än 642 berberissnyltrot i området enligt Olof Jansson från Götene.

Stora delar av området är idag slåttermark eller betesmark och det är Stiftelsen RÄFS Naturvårdsarbeten som har hand om skötseln. Norr om området finns en ohävdad betesmark och söder om en delvis igenväxt betesmark.

Sotaliden markerat med lila linje ligger på Billingens västsluttning knappt två kilometer öster om Timmersdala i Västra Götalands län. För tiotusen år sedan skedde tappningen av den Baltiska isjön här i området. Här finns fuktiga ängs- och betesmarker med en mycket rik flora på den sedan länge utfällda kalktuffen. KARTUNDERLAG: Lantmäteriet.

Sotaliden är ett spännande besöksmål för dig som vill bekanta dig med Västergötlands kalk- och hävdgynnade flora. I området växer bland annat stor ögontröst *Euphrasia officinalis* subsp. *pratensis*. Här ser du ett picknickbord vid en av bäckarna som rinner nedför platåberget Billingens sluttningar. Marken slås årligen av Stiftelsen RÄFS Naturvårdsarbeten. FOTO: Lennart Sundh.

Oskyddad pärla

Sotaliden ligger öster om samhället Timmersdala, 18 kilometer nordväst om Skövde. Man når området enkelt genom att följa den gamla landsvägen mellan Skövde och Mariestad. I en skarp kurva på väg upp på berget ligger området på ömse sidor om landsvägen. I kurvan finns en parkeringsplats med plats för några bilar.

Landsvägen delar detta område i två delar och på båda sidor om vägen utbreder sig mäktiga ryggar uppbyggda av kalktuff. Det är en porös bergart som fällts ut från källor som rann ut ur berggrunden för mycket länge sedan. På ömse sidor om dessa finns flera bäckar som har sitt ursprung i källor strax öster om området. Från sluttningen har du fin utsikt över Klyftamon och Kinnekulle.

Slätterängar

Söder om landsvägen är det öppen mark från vägen och en bit söderut. Här finns en

gamal sommarstuga och för länge sedan, när denna var bebodd, fanns det även en del planteringar vid huset. Idag domineras denna del av en öppen slätteräng med en hel del buskar och lövträd i de yttre delarna. Hela denna del av Sotaliden slås årligen i september månad.

I buskskiktet kan man hitta den på Billingens sällsynta skogskornellen *Cornus sanguinea* och flera buskar berberis *Berberis vulgaris*. Under några av berberisbuskarna växer hundratals berberissnyltrot.

Vegetationen på marken är artrik och utmärks av hävdgynnade arter. Här hittar man ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och enstaka månlåsbräken *Botrychium lunaria*. Vidare påträffas backtimjan *Thymus serpyllum*, darrgräs *Briza media*, jordtistel *Cirsium acaule*, sommarfibbla *Leontodon hispidus*, spåtistel *Carlina vulgaris* och stor ögontröst *Euphrasia officinalis* subsp. *pratensis*. Den senare är rödlistad som starkt hotad (EN) och känns igen på att den är tätt glandelhå-

rig med glest tandade blad, fyra till sex tänder på var sida. Igenväxning, skogsplantering och gödsling är de största hoten mot arten.

Inte bara orkidéer

Kanske är det orkidéerna som är de växter som lockar flest besökare till området. Brudsporre *Gymnadenia conopsea* förekommer rikligt men här finns också enstaka exemplar av skogsknipprot *Epipactis helleborine*, mest i kanten av den norra bäckfåran söder om landsvägen. Några få flugblomster *Ophrys insectifera* finns intill parkeringsplatsen norr om vägen. Även några få praktsporrar *Gymnadenia conopsea* subsp. *densiflora* växer här. I skogskanten kan man finna ramslök *Allium ursinum* och även hitta någon enstaka nästrot *Neottia nidus-avis*. Vid den fallfärdiga stugan har påträffats humle *Humulus lupulus* och lundkardborre *Arctium nemorosum* och i närheten finns en del kvarstående växter som odlades här för länge sedan som röd kamklint *Centaurea cheiranthifolia* var.

purpurascens, tovsippa *Anemone sylvestris* och vårtörel *Euphorbia cyparissias*. Längs med bäcken som rinner längst i söder växer flera starrarter och rika bestånd med plattsäv *Blasmus compressus*.

Norr om landsvägen blev år 2020 två exemplar av den sällsynta stjälkroksvampen *Tulostoma brumale* funnen här, en märklig svamp med en skaftad rökboll. Arten har annars sina huvudsakliga förekomster i Skåne, på Öland och Gotland. Den är knuten till naturbetesmarker och är rödlistad som nära hotad (NT). I området har vi också påträffat flera små förekomster av den sällsynta svampen blårödling *Entoloma bloxamii*, som är knuten till ögödslade ängs- och naturbetesmarker och rödlistad som sårbar (VU).

Buskmark och rikkärr

Slättermarken fortsätter ner i slutningen nordväst om landsvägen. Denna del har en annan karaktär än det jag beskrivit ovan. Närmare vägen är det ett öppet område med

Den märkliga, klorofyllösa berberissnyltroten *Orobanche lucorum* parasiterar på berberis *Berberis vulgaris*. Arten har kommit till Sverige med människans hjälp. Sitt naturliga utbredningsområde har den i östra Alperna där den är endemisk. FOTO: Karin Kjellberg.

kalktuff. Där växer några brudsporrar, flugblomster och i närheten praktsporre.

Annars är denna delen mer sluten. Här finns några sötkörbär *Prunus avium* och oxlar *Sorbus intermedia* och längst i väster står det några klibbalar *Alnus glutinosa*. En hel del buskar växer också här, som getapel *Rhamnus cathartica*, hassel *Corylus avellana* och olvon *Viburnum opulus*. Men även här förekommer några berberisbuskar. Kring dessa växer också den sällsynta berberissnyltroten.

Den här delen är ganska skuggig och på våren är sluttningen full med blåsippor *Hepatica nobilis*. Längst ner i detta område finns en kalkfuktäng med enstaka ovanliga växter som näbbstarr *Carex lepidocarpa* subsp. *lepidocarpa*, slankstarr *Carex flacca* och tvåblad *Neottia ovata*. Även denna del är slättermark och slås årligen i september månad.

Strax söder om detta område finns en gammal åker som idag är betesmark. Alldeles väster om denna finns ett sluttande rikkärr som också ingår i betesmarken. Området är mycket blött och det är svårt att gå i det, men här återfinns många rikkärrsarter som ängsstarr *Carex hostiana*, nålstarr *C. dioica* och näbbstarr. Andra arter som påträffas här är gräsull *Eriophorum latifolium*, kärresälting *Triglochin palustris*, tätört *Pinguicula vulgaris* och ängsvädd *Succisa pratensis*. I kärret växer också flera orkidéarter som kärrenipprot *Epipactis palustris* och ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*. För många år sedan sågs också honungsblomster *Herminium monorchis* i detta område men den är inte sedd på senare år.

Potential för restaurering

Nordöst om parkeringsplatsen finns en ohävdad betesmark. En del av de arter som än nämnda tidigare finns även här, men de för en tynande tillvaro på grund av att området växer igen.

Även söder om området finns det en igenväxten betesmark, men denna hävdas dock fortfarande. I den nordliga delen av detta

område finns ett öppet parti. Floran här är också rik. Här påträffas brudsporrar, ormtunga och plattsäv och även här kan man på hösten hitta några exemplar av blårödling.

Sköts av stiftelse

Området sköts idag av Stiftelsen RÄFS Naturvårdsarbeten genom bidrag från jordbruksverket för slätter och höhantering, men när detta inte räcker får stiftelsen gå in och täcka upp kostnaden. Länsstyrelsen har området under bevakning och det finns en förhoppning bland många västgötska botanister om att det blir naturreservat här i framtiden. [SBT](#)

• Ett tips för botanister som är nyfikna på Västergötland är boken *Botaniska besöksmål i Västergötland*. Den tar upp 112 lokaler i landskapet och finns recenserad i SBT nr 1/2020 av Stig M. Bergström.

Läs mer

- Andersson, L. 1991: *Vätmarker i Skaraborgs län*. Meddelande 2/91. Länsstyrelsen i Skaraborgs län.
- Holmberg, J. & Åsander, L. 1992: *Ängs- och hagmarker i Skövde kommun*. Miljö- och hälsoskyddsnamnden, Skövde kommun.
- Johansson, K.-A. 1992: *Sotaliden, ett intressant naturområde på Billingen*. Skaraborgsnatur 1992.
- Sundh, L. m.fl. (red.) 2019: *Botaniska besöksmål i Västergötland*. Västergötlands Botaniska Förening.

Kurt-Anders Johansson är hängiven amatörbotanist.

johansson.kurt-anders@telia.com

